

[B] **NIEMAND KAN IN TAAL ALLEEN BESTAAN.
“WAAR WE WONEN” VAN THOMAS MÖHLMANN**

Een dichtbundel die ik graag wat langer in de boekhandel had laten staan, is *Waar we wonen* van Thomas Möhlmann. De kleurige foto op de voorkant wist me, telkens als ik er binnen kwam, in een opgewekte stemming te brengen. Er valt op die foto niet eens zoveel te zien, maar genoeg om je in een zitkamer te wanen waar enkele losse voorwerpen die voor het grootste deel buiten beeld blijven, bijna achteloos bij elkaar worden gehouden door schakeringen van kleur: een tafel past bij een kleed, een boeket bij een vrouwenbeen in sandaal en plissérok. En wat overheerst, is een onopdringerige, bijna lege ruimte.

Hoewel ik de bundel uiteindelijk niet kon laten staan, stemt hij mij nog steeds opgewekt, want dat is wel wat Möhlmann weet te bereiken. Zijn gedichten zijn steengoed, hun effect werkt lang na. *Waar we wonen*, waarvan de titel suggereert dat er voor ons/iemand/de dichter (meer dan één antwoord mogelijk) een vast punt bestaat, is Möhlmanns derde bundel. Met de titel van zijn eerste bundel, *De vloeibare jongen* (2005, bekroond met de Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs), richtte hij de aandacht op een karakter dat alle kanten op kan, wiens greep op de wereld weinig voorstelt, omdat het meeste hem lijkt te overkomen. Zijn tweede bundel, *Kranen open* (2009), rekt daar in zoverre mee af dat er een paar gedichten in staan waarin wordt aangedrongen op een duidelijk standpunt. Zoals het titelloze gedicht waarin iemand zijn vader vraagt nu eens te stoppen met er genuanceerde meningen op na te houden over de gang van zaken in de wereld, maar eindelijk zijn tanden te laten zien. Deze vraagsteller is niet meer tevreden met een vloeibare jongen, maar wil een man van vlees en bloed. De titel *Kranen open*, die zowel een constatering kan zijn als een bevel, versterkt die roep om duidelijkheid: het water vloeit niet meer alle kanten op, maar het stroomt van bron naar gebruiker. ‘Alles moet van a naar b’, zoals de titel van een van de gedichten luidt.

In de titel *Waar we wonen* is het water opgedroogd en de stroom stilgelegd: we zijn gearriveerd op een vaste plaats in de wereld. Toch is de breuk met de titel van de voorgaande bundel niet

totaal, en wel vanwege de klank: *Waar we wonen* heeft even veel lettergrepen als *Kranen open*, het heeft ook dezelfde klinkers. Als twee heel verschillende posities blijken te rijmen, kan het verschil tussen beweeglijkheid en vastheid dan wel zo groot zijn?

En dan kun je de afkorting van de titel ook nog eens zien als die van het wereldwijde web: waar wij wonen = www. Zo confronteert Möhlmann ons, op de indirecte manier die zijn handelsmerk is, in het slotgedicht met de omvang van de plaats waar wij wonen. In dat gedicht, 'Momo's globe' geheten, gaat het over een kind dat op school op de wereldbol moet aanwijzen waar mensen wonen. Als zijn antwoorden steeds onjuist blijken te zijn, "zwaait [hij] opnieuw de aarde aan, laat zijn vinger/ ritmisch over het oppervlak gaan: hier./ En hier. En hier. En hier. En hier." We wonen niet meer op één plaats, we wonen overal. De titels van afzonderlijke afdelingen versterken deze indruk: 'Hiervandaan', 'Achter de wolken', 'Onder mijn voeten', 'Tussen alle geluiden' en 'En hier'. Waar wonen we zoal? Daar en hier, boven en onder. En tussen. Waar wonen we niet, lijkt je beter te kunnen vragen.

De wereld van Möhlmann is er een zonder eigennamen, behalve als hij Momo opvoert, een alter ego dat ook al in de vorige bundels optreedt. De wereld waarmee Möhlmann zich hardop engageert, is dan ook niet de wereld van etiketten en naambordjes of van URL's, maar de nabije wereld van de geliefde, kinderen, ouders, van iemand die aankomt en verdwijnt, een wereld van wegen en vervoermiddelen, van slapen en ontwaken. Een nogal traditioneel poëtische wereld, welbeschouwd. Wij wonen overal waar de liefde is, waar afspraken worden nagekomen, waar bruggen worden aangelegd, waar de klok tikt.

Maar er is één plaats in al deze gedichten waarin de betrekkelijke algemeenheid van deze wereld hem kennelijk te machtig wordt, want daar stromen de woorden uit de grote wereld zonder verklarend zinsverband het gedicht binnen. Een "ik" die lijkt te spreken namens de dichter, zegt dan:

Ik heb je weinig te bieden maar geef je zout voor op het eten zout voor in het bloed een wachtende met koffer en een koffer alleen een overstelpende hoeveelheid munsoorten gebruiksaanwijzingen zegswijzen taalvariaties gerechten televisiekanalen weblogs meningen bonusvermeerderingen vermageringsmethoden griepverschijnselen kinderziektes nekkachten ademhalingsmoeilijkheden zachte doeken zoete koek en zout voor in het water zout voor op de wijn

[...]

De verwarring die deze passage bij een lezer kan teweegbrengen, is kenmerkend voor het effect van Möhlmanns poëzie. Het is overigens wel een vrolijke verwarring: denk je aan tafel te zitten met de zoutstrooier net buiten handbereik (zout, mits niet te veel, is goed voor het bloed), springt er ineens als de doos van Pandora een koffer open waar op den duur een stroom ellende uitkomt. Het is een passage die opmerkelijk contrasteert met een andere passage, in een gedicht uit dezelfde reeks, waarin ook een uitgebreide opsomming wordt gegeven en waarin eveneens royaal met zout wordt gestrooid: op eten, op wegen, op pinda's:

[...]

het zout in de molen tik de plek waar ze 's zomers de strooiwagens laten de roestvlek op het conservenblik tik het zout in de loper tik tik

de lijnen die alleen maar geslepener en scherper worden de zwarte randen onder mijn nagels de pagina's en pagina's en pagina's en pagina's en pagina's en pagina's en pagina's en pagina's en pagina's die we lezen en vergeten en de pinda's

die me twintig jaar geleden even goed smaakten als nu precies even slecht en precies even goed. En het zout.

De vraag of de werkelijkheid niet eigenlijk een papieren werkelijkheid is, een idee in ons hoofd, is zo vaak in poëzie geformuleerd dat haar waarde niet in de gedachte zelf moet worden gezocht, maar in de manier waarop die wordt geformuleerd. In dit geval in het op enige afstand van elkaar plaatsen van twee opsommingen, één van een rijkgeschakeerde,

overweldigende werkelijkheid en één van eentonig papier. Daarbij komt dat die laatste opsomming ook nog wordt gevolgd door de constatering dat de pinda's van vroeger net zo smaken als die van nu. Alsof het verloop van de tijd niet van invloed is. Tegelijk houdt, als in de onoverzienbaar grote tekst die *www* ons te bieden heeft, alles met alles verband.

Waar we wonen is een rijke bundel, waarin het ontstaan van de taal als vanzelf uitmondt in een liefdesverklaring, waarin veel gedichten muzikaal zijn opgebouwd volgens een terloops hanteren van principes van herhaling, variaties, spiegelingen, verschuivingen, waarin soms stukken van andermans gedichten (van ouderen als Nijhoff, Van Ostaijen, Marsman, Kopland, T.S. Eliot, maar ook van tijdgenoten als Martin Reints, Jan Baeke, Piet Gerbrandy) of Bijbelverhalen worden gerecycled, waarin geregeld originele, trefzekere beelden opduiken (rolkoffers die worden herkend en van de band worden opgetild als kinderen op het schoolplein), gedichten die meestal uit één lange zin bestaan, waarin begrippen kopje-onder gaan en weer boven komen, waarin wordt getast naar definitieve formuleringen, waarin allerlei vormen van het woord "tikken" worden herhaald, met een intrigerend effect, maar zonder dat je kunt zeggen wat dat tikken nu betekent (het klokje dat thuis tikt?).

Een bundel ook waar tussen veel suggestieve gedichten ineens een ondubbelzinnige verdediging van het leven tegenover de poëzie opduikt, wanneer Möhlmann reageert op de zelfmoord van zijn generatiegenoot, de Russische dichter Boris Ryzji, die aan zijn zoontje had beloofd dat hij uit Nederland Lego zou meebrengen waarvan zij een kasteel zouden bouwen; samen, of "als zoiets niet lukken mocht eventueel" de jongen in zijn eentje. Möhlmann schrijft dan:

Uiteindelijk schiet je er niet veel mee op
sterven voor je dertigste, ook niet
als je wonderlijk mooie gedichten schrijft
ook die schieten er niet veel mee op

[...]

Een vader, zo gaat het gedicht verder, hoort er op cruciale momenten voor zijn kinderen te zijn en moet wachten met doodgaan tot die kinderen oud en sterk genoeg zijn om hem te begraven. Dat is voor

Möhlmann belangrijker dan welk geslaagd gedicht ook. Zoals hij in een ander gedicht schrijft:
"niemand kan in taal alleen bestaan."

In die zin is *Waar we wonen* een liefdesverklaring aan het wereldwijd nabije leven, het leven met geliefden, in een gewoon huis, waar je "wie weet nog een paar keer op goed geluk/ de juiste woorden precies op de juiste plek [kunt] leggen". Waar je de achteloosheid accepteert die aan veel verbanden ten grondslag ligt. Een bundel ook die het gelijk bewijst van deze humanistisch-burgerlijke opvatting van het dichterschap.

AD ZUIDERENT

THOMAS MÖHLMANN, *Waar we wonen*, Prometheus,
Amsterdam, 2013, 70 p.